

Fond za humanitarno pravo

POD LUPOM br. 13

jun 1994.

RADIO-AMATERI

Ograničavanje humanitarnih poruka

U vremenu od decembra 1991. godine, kada radio-amateri Srbije i Crne Gore počinju svakodnevno da koriste radio-veze za prenos humanitarnih poruka, do marta 1994. godine, kada rukovodstvo radio-amaterske organizacije SR Jugoslavije zabranjuje prenos poruka, radio-amateri predstavljaju jedinstvenu društvenu grupu na prostoru Srbije i Crne Gore koja neposredno komunicira sa svim delovima bivše Jugoslavije, bez obzira na rat i granice.

Mediji o radio-amaterima

Radio-amateri nisu česta medijska tema, ali od početka rata na teritoriji bivše Jugoslavije do marta 1994. godine nema nijednog teksta ili televizijske emisije koji negativno prikazuju rad radio-amatera. Provladini mediji, gotovo u istoj meri kao i opozicioni, pominju plemenitost, humanost i požrtvovanost radio-amatera, hvaleći njihovu spremnost da prenose informacije između nesrećnih, raseljenih, izbeglih i njihovih najbližih sa ratom zahvaćenih područja. Tako na primer, u avgustu 1992. godine, dnevni list "Večernje novosti" (provladin list), Drugi program Radio Beograda i radio klub "Slavko Rodić" (Bački Jarak, Vojvodina) organizuju akciju "Prekinute veze". Tada, pomenuti list objavljuje šest za redom izrazito pozitivnih tekstova o amaterima: "Most za svaku nadu", "Dosad-4,5 hiljada poruka", "Glas spaja izgubljene", "Bački Jarak javlja", "Radio-talasi spajaju razdvojene" i "Bački Jarak-centar sveta". Takođe, objavljuje sadržaj oko 100 poruka, među 3000 pristiglih na adresu lista, pozivajući radio-amatere da prenesu poruke.

Podrška rukovodstva

Prenos humanitarnih poruka kao najvažniju amatersku aktivnost podržava i rukovodstvo radio-amaterske organizacije SR Jugoslavije. U pismu koje upućuje radio-amaterima 28. decembra 1992. godine izriče pohvale "ambasadorima dobre volje za širenje informacija između razdvojenih, raseljenih i izbeglica". Istovremeno manifestuje brigu za sve ljude sa ratom zahvaćenih područja : **"Ukazati izbeglicama da poruka koju šalju može naškoditi njihovim najmilijim, jer tamo gde je rat nikad se ne zna koja pravila i zakoni vladaju."** I poziva radio-amatere da se u većem broju angažuju: **"Prenos humanitarnih poruka nije zabranjen, već je poželjan."**

Fond za humanitarno pravo

Dva miliona poruka

Prema procenama radio-amatera iz Vojvodine u amaterskoj radio-komunikaciji od decembra 1991. godine do marta 1994. godine učestvovalo je pedesetak privatnih radio-stanica sa teritorije bivše Jugoslavije, oko 160 radio-klubova iz BiH i oko 15 radio-klubova iz Srbije i Crne Gore. Pored Sarajeva, Mostara, Zenice i Tuzle, predratnih jugoslovenskih centara radio-amaterizma, većinu humanitarnih poruka preneli su radio-amateri iz Konjica, Jablanice, Kladuše (BiH), Bačkog Jarka, Bačke Palanke, Pančeva, Beograda, Novog Sada, Požarevca, Novog Pazara, Sjenice, Kosova Polja (Srbija) i Podgorice (Crna Gora). Prema procenama istih izvora radio-amateri iz Srbije i Crne Gore preneli su oko dva miliona pisanih poruka i omogućili oko 900.000 neposrednih telefonskih dodira između ljudi sa teritorije bivše Jugoslavije.

Iz dnevnika amaterskih radio-stanica

- Svi smo dobro. Ne znam kako možeš poslati paket. Raspitaj se preko UN.
- Ako možete, izađite. Prijavite se za razmenu.
- Lekovi se nalaze u zgradi ŽTP-a u Sarajevu.
- Tapko je dobro. O Refiku ne znam ništa.
- Sana dolazi u sredu u Tuzlu preko komisije za razmenu iz Bijeljine.
- Zoran Jukić je poginuo 10. februara. Mira se sprema da izađe iz Zenice. Primi je.
- Alma, u pismima nemoj pominjati Husu i Nedima, niti bilo koje muško ime, jer možemo imati problema.
- Svi smo dobro osim Mustafe. Poginuo je.
- Rodio ti se sin. Koje ime da mu damo?

- Šta je sa mojim stanom?
- U stan ti se uselio kolega. Sitne stvari su nestale, a krupne su još uvek tu.

- Šta je sa Amelom?
- Amela se udala pre 15 dana i otišla za Sarajevo.

- Kako je Meliha?
- Meliha je poginula.

- Imate li šta da jedete?
- Nemamo!.

Fond za humanitarno pravo

- Krsto je izišao iz zatvora. Razmenjen je.
- Božice, kuća ti je zapaljena!
- Sanja je ranjena u leđa na tri mesta. Bećirin muž je poginuo. Pošaljite hranu.

- Kako je Kadrić Enes iz Goražda?
- Enes je poginuo od snajpera.

- Seno, da li znaš gde je Pero?
- Kod Fate je. Njoj je poginuo muž, pa se Pero brine o njoj.
- Pero, šta radiš kod Fate?
- Ja i Fata delimo hranu.
- Pero, naćiću načina da uđem u Sarajevo, a onda teško tebi i Fati.
- Nemoj da dolaziš, mnogo je opasno!

Zabrana prenosa poruka

U martu 1994. godine rukovodstvo radio-amaterske organizacije SR Jugoslavije zabranjuje prenos humanitarnih poruka bez posebne dozvole, navodno zbog prekršaja zakona koje su počinili izvesni radio-amateri.

Kao prekršaji zakona koje su navodno registrovale lokalne i međunarodne posmatračke službe navedeni su sledeći postupci radio-amatera:

- neidentifikovanje emisija radio-amaterskih stanica,
- prespajanje radio-amaterske veze sa telefonskom mrežom,
- naplaćivanje prenosa poruka,
- rad pojedinaca bez položenog ispita za radio-operatora,
- nepoštovanje tablice sricanja,
- nepostojanje koordinacije na nivou lokalne društveno-političke zajednice, prenošenje poruka koje su bile "sumnjivog" sadržaja i koje su bile logistička podrška neprijateljima srpskog naroda,
- rad izbeglica sa radio-stanicama koje se javljaju direktno sa linije fronta,
- rad sa muslimanskim radio-stanicama i za njihove potrebe
- i rad sa radio-stanicama u Sandžaku i na Kosovu, koje nemaju dozvolu za rad.

Fond za humanitarno pravo

Pozivajući se na ocenu da je **"broj i sadržaj poruka ugrozio ugled radio-amaterske organizacije SR Jugoslavije"**, rukovodstvo radio-amaterske organizacije Srbije obaveštava 6. maja 1994. godine radio-amatere o uslovima pod kojima se ubuduće može vršiti prenos poruka.

Prema tim uslovima radio-amateri dostavljaju Ministarstvu za saobraćaj i veze zahtev lokalnog Crvenog krsta da se konkretni radio-amater ili radio-klub angažuje za prenos poruka, odluku Skupštine opštine o saglasnosti da se radio-klub odnosno radio-amater angažuje za prenos humanitarnih poruka, spisak radio-operatora koji će raditi na prenosu poruka, kopije važećih dozvola za rad radio-kluba i radio-operatora overenih u sudu ili u opštini, i izjavu radio-kluba da neće naplaćivati prenos poruka.

Kada na osnovu ovih dokumenata Ministarstvo za veze i saobraćaj izda određenom radio-klubu i radio-operatoru dozvolu za prenos poruka, oni stiču pravo da pojedincu (pošiljaocu poruke) predaju obrazac (humanitarna poruka br.) za ispisivanje poruke, ne duže od 25 reči. Poruku prenose kada pošiljalac dobije odobrenje lokalnog Crvenog krsta i Skupštine opštine za emitovanje te konkretne poruke.

Te dozvoljene poruke mogu se emitovati u određeno vreme u određenom frekvencijskom opsegu unutar frekvencijskog opsega koji je dodeljen određenoj radio-amaterskoj stanici.

Instrukcije saveznog ministra za odbranu

Gotovo istovremeno zabranu prenosa poruka propisuje i savezni ministar za odbranu, Pavle Bulatović. Pozivajući se na čl. 43 tačku 7 i čl. 47 Zakona o odbrani, savezni ministar donosi 19. aprila 1994. godine dokument **"Instrukcije o privremenom usklađivanju radio-amaterskih komunikacija sa potrebama odbrane"** kojim zabranjuje prenos poruka bez posebnog odobrenja Republičkog ministarstva za saobraćaj i veze, daje ovlašćenje nadležnim službama Vojske Jugoslavije da vrše kontrolu saobraćaja radio-amaterskog opsega i obaveštava imaoce amaterskih radio-stanica da će **"Savezno ministarstvo za odbranu u saradnji sa Generalštabom Vojske Jugoslavije u pojedinim područjima ograničiti ili zabraniti rad radio-amaterskih stanica u skladu sa potrebama odbrane zemlje i Vojske Jugoslavije."**

Zakonski propisi

Savezni zakon o sistemima veza i međunarodna konvencija o telekomunikacijama izričito govore o dozvoli za rad amaterske radio-stanice kojom imaoce radio-stanice stiču pravo da uspostavljaju radio-

Fond za humanitarno pravo

vezu između amaterskih radio-stanica, da prenose, predaju ili primaju poruke za potrebe radio-amaterskih organizacija i za potrebe trećih lica odnosno za društveno korisne i humanitarne potrebe.

U vezi sa ostvarivanjem amaterske radio-komunikacije postoji propis po kojem radio-amaterski komunikator mora posedovati odgovarajuće ovlašćenje amaterskog radio-operatora.

Prema Zakonu o sistemima veza republičko ministarstvo za saobraćaj i veze je ovlašćen organ koji može imaću radio-stanice privremeno ili stalno da zabrani rad te radio-stanice ako se ne pridržava uslova određenih u dozvoli i uslova određenih ovim zakonom. Nadležni organi su obavezni da svaku dodelu ili oduzimanje radio-frekvencija za ametrsku radio-stanicu prijave Međunarodnom komitetu za registrovanje radio-frekvencija. Do sada, nadležna republička ministarstva nisu izrekla nijednu zabranu rada amaterske radio-stanice.

Zakon o sistemima veza obavezuje kontrolno-merne centre, koje obrazuje savezni organ uprave, da kontrolišu amaterske radio-emisije i saobraćaj preko amaterskih radio-frekvencija.

Na osnovu čl. 43 tačke 7 Zakona o odbrani, u slučaju ratnog stanja, stanja neposredne opasnosti i vanrednog stanja, Savezno ministarstvo za odbranu usklađuje organizaciju veza u zemlji s potrebama Vojske Jugoslavije i priprema opšti režim upotrebe veza.

Radio-amateri o zabrani

Nakon naredbe rukovodstva radio-amaterske organizacije i Saveznog ministra za odbranu o zabrani prenosa humanitarnih poruka, radio-amateri su, uglavnom, prestali sa radom, iako većina njih smatra da je reč o zabrani iz političkih razloga.

Radio-amateri s kojima su razgovarali predstavnici Fonda ne skrivaju da je bilo slučajeva kršenja propisa, ali da zabrana nije u skladu sa zakonom. Gotovo svi radio-amateri su vršili prespajanje telefonske sa radio-amaterskom vezom. Navodno sa prespajanjem su prvi počeli radio-amateri iz BiH. U januaru 1994. godine, nakon opomene njihovih nadležnih organa, većina njih je prestala sa uključivanjem telefonskih veza.

Prema mišljenju radio-amatera, koji su u proteke dve godine preneli više od 500. 000 poruka, jedno od mogućih objašnjenja postupaka rukovodstva radio-amaterske organizacije i saveznog ministra za odbranu moglo bi biti da je celu stvar pokrenuo isključivo predsednik Saveza radio-amatera Srbije

Fond za humanitarno pravo

koji je zaposlen u kabinetu saveznog ministra. Po njima predsjednik Aleksandar Antić je "zloupotrebio funkciju" i svoj politički stav o ratu i neprijateljima srpskog naroda proglasio zakonskim normama.

Većina radio-amatera zaključuje da je amaterska radio-komunikacija prekinuta povodom slučaja Goražde. Prema njihovim zapažanjima, nekoliko dana pre zabrane prenosa poruka, bili su suočeni sa čestim pretnjama zbog kontakta sa "neprijateljima". Izvesni radio-amateri iz BiH uključivali su se u njihove razgovore i pretili kažnjavanjem ako nastave da kontaktiraju sa Muslimanima. Pretnje koje su u to vreme slušali nalikuju navodnim zakonskim prekršajima koje rukovodstvo amatera navodi u odluci o zabrani.

Radio-amater iz Novog Sada koji je bio u prilici da čuje razgovor između radio-amatera iz "Republike Srpske" i iz drugih delova BiH, veruje da zabrana ima veze sa razgovorima "neprijatelja". U vreme vazdušnih napada NATO aviona na srpske vojne ciljeve oko Goražda, radio-amateri iz Banja Luke (pod srpskom kontrolom) i radio-amateri iz Zavidovića (pod kontrolom bosanske vlade) satima su razgovarali o besmislenosti rata.

Izbeglice o radio-amaterima

Izbeglica iz Sarajeva: "Tamo mi je ostala ćerka. Saznala sam od radio-amatera da se porodila. Da nije njih ne bih znala da ljudi mesecima gladuju, da im je manje hladno kada nešto pojedu. Za mene su radio-amateri heroji ovog rata."

Izbeglica iz Tuzle: "Tamo su svi moji. Da nije radio-amatera ja bih verovala da su svi pobijeni zato što su Srbi. Ovako znam šta je istina, a što je laž. Znam da ne rade, da nemaju dovoljno hrane i da Tuzlu menjaju došljaci- izbeglice, a ne vlast. Sve je isto. I ja sam ovde izbeglica i osećam da me Srbijanci ne vole. Ne mene kao određenu ličnost, nego zato što sam iz Bosne. Ne vide oni u meni Srkinju. Za njih ću uvek biti Bosanka."

Izbeglica iz Foče: "Pobegla sam u Srbiju, jer mi se tada, u aprilu 1992. godine, činilo to normalno. Danima sam lutala šumama dok nisam stigla u Crnu Goru. Od radio-amatera sam saznala gde je moj narod iz sela. Neki nestali, neki pobijeni, a neki raseljeni po svetu. Ja čekam ne bi li saznala gde je moja familija. Vezala sam se za radio-amatere. Oni stalno zovu Bosnu, raspituju se, ali za sada nema vesti. Oni su mi kao najrođeniji. Svi su isti, ovi odavde i oni iz Bosne. To me drži. Podseća me na predratno vreme."

Fond za humanitarno pravo

NALAZI FONDA

Na osnovu istraživanja slučaja radio-amatera Fond za humanitarno pravo ukazuje, pre svega, na činjenicu da su rukovodstvo radio-amaterske organizacije i savezni ministar za odbranu neovlašćeno doneli odluku o uvođenju posebne dozvole za prenos humanitarnih poruka. Korišćenje radio-komunikacije za humanitrane potrebe je pravo koje imalac amaterske radio-stanice stiče na osnovu dozvole za rad te radio-stanice. Dozvolu izdaje Ministarstvo za veze i saobraćaj, ona po pravilu važi 10 godina.

Fond konstatuje da su odluke saveznog ministra za odbranu o ograničavanju ili zabrani rada amaterskih radio-stanica u pojedinim područjima Srbije i Crne Gore i o vojnoj kontroli amaterskih radio-frekvencija nezakonite. Iako nadležni civilni organi nisu proglasili stanje rata, neposredne ratne opasnosti i vanrednih okolnosti, savezni ministar je preuzeo ovlašćenja koja mu po zakonu pripadaju isključivo u tim slučajevima.

Ograničavanje prava izbeglicama i ljudima bez državljanstva da rade na prenosu humanitarnih poruka, zabrana komunikacije sa radio-stanicama iz dela BiH pod kontrolom bosanske vlade i ispitivanje podobnosti pojedinačnih radio-amatera i sadržaja poruka ukazuju na političke razloge za zabranu prenosa humanitarnih poruka.

Ceneći unutrašnje zakonske propise o amaterskim radio-stanicama, odredbe međunarodne konvencije o telekomunikacijama koje se odnose na amaterske radio-stanice, odluke rukovodstva radio-amaterske organizacije, instrukcije saveznog ministra za narodnu odbranu, navode radio-amatera i interes izbeglica i građana Srbije i Crne Gore, Fond za humanitarno pravo smatra da je obaveza nadležnih civilnih organa, u ovom slučaju Ministarstva za saobraćaj i veze Srbije odnosno Crne Gore, da otklone prepreke i omoguće prenos humanitarnih poruka u skladu sa zakonom, bez ikakvih političkih ograničenja.